

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (četrti senat)

z dne 29. julija 2019*

„Predhodno odločanje – Javna naročila – Revizijski postopki – Direktiva 89/665/EGS – Direktiva 92/13/EGS – Pravica do učinkovitega sodnega varstva – Načeli učinkovitosti in enakovrednosti – Predlog za obnovo postopka sodnih odločb, s katerimi se krši pravo Unije – Odgovornost držav članic zaradi kršitev prava Unije, ki jih storijo nacionalna sodišča – Ocena škode, ki jo je treba povrniti“

V zadevi C-620/17,

katero predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Székesfehérvári Törvényszék (višje sodišče v Székesfehérváru, Madžarska) z odločbo z dne 24. oktobra 2017, ki je na Sodišče prispela 2. novembra 2017, v postopku

Hochtief Solutions AG Magyarországi Fióktelepe

proti

Fővárosi Törvényszék,

SODIŠČE (četrti senat),

v sestavi M. Vilaras (poročevalec), predsednik senata, K. Jürimäe, sodnica, D. Šváby, S. Rodin in N. Piçarra, sodniki,

generalni pravobranilec: M. Bobek,

sodni tajnik: I. Illéssy, administrator,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 21. novembra 2018,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za Hochtief Solutions AG Magyarországi Fióktelepe G. M. Tóth in I. Varga, ügyvédek,
- za Fővárosi Törvényszék H. Beerné Vörös in K. Bőke, agentki, ter G. Barabás, bíró,
- za madžarsko vlado M. Z. Fehér in G. Koós, agenta,
- za grško vlado M. Tassopoulou, D. Tsagkaraki in G. Papadaki, agenti,
- za poljsko vlado B. Majczyna, agent,
- za Evropsko komisijo A. Tokár, H. Krämer in P. Ondrůšek, agenti,

* Jezik postopka: madžarščina.

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 30. aprila 2019

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 4(3) PEU, člena 19(1), drugi pododstavek, PEU, člena 49 PDEU, člena 47 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, Direktive Sveta z dne 21. decembra 1989 o usklajevanju zakonov in drugih predpisov o uporabi revizijskih postopkov oddaje javnih naročil za preskrbo in javnih naročil za gradnje (89/665/EGS) (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 6, zvezek 1, str. 246), kakor je bila spremenjena z Direktivo 2007/66/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. decembra 2007 (UL 2007, L 335, str. 31) (v nadaljevanju: Direktiva 89/665), Direktive Sveta 92/13/EGS z dne 25. februarja 1992 o uskladitvi zakonov in drugih predpisov o uporabi pravil Skupnosti za oddajo javnih naročil podjetij na vodnem, energetskem, transportnem in telekomunikacijskem področju (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 6, zvezek 1, str. 315), kakor je bila spremenjena z Direktivo 2007/66 (v nadaljevanju: Direktiva 92/13), Direktive Sveta 93/37/EGS z dne 14. junija 1993 o usklajevanju postopkov za oddajo javnih naročil za gradnje (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 6, zvezek 2, str. 163) ter načel primarnosti, učinkovitosti in enakovrednosti prava Unije.
- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med družbo Hochtief Solutions AG Magyarországi Fióktelepe (v nadaljevanju: Hochtief Solutions) in Fővárosi Törvényszék (sodišče v Budimpešti – glavno mesto, Madžarska) glede škode, ki naj bi jo to sodišče družbi Hochtief Solutions storilo pri izvajanju svoje sodne pristojnosti.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Člen 1(1), tretji pododstavek, in (3) Direktive 89/665, ki ima skoraj povsem enako besedilo kot člen 1(1), tretji pododstavek, in (3) Direktive 92/13, določa:

„1. [...]

Države članice sprejmejo potrebne ukrepe, da se v zvezi z javnimi naročili s področja uporabe Direktive 2004/18/ES [Evropskega parlamenta in Sveta z dne 31. marca 2004 o usklajevanju postopkov za oddajo javnih naročil gradenj, blaga in storitev (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 6, zvezek 7, str. 132)] zagotovi učinkovita in zlasti čim hitrejša revizija odločitev, ki so jih sprejeli naročniki, skladno s pogoji, določenimi v členih 2 do 2f te direktive, na podlagi obrazložitve, da so takšne odločitve kršile zakonodajo [Unije] na področju javnih naročil ali nacionalne predpise o izvajanju te zakonodaje.

[...]

3. Države članice zagotovijo, da so revizijski postopki v skladu z natančnimi pravili, ki jih lahko določi država članica, na voljo vsaj osebam, ki imajo ali so imele interes za dodelitev določenega javnega naročila in ki jim je z domnevno kršitvijo nastala škoda ali bi jim lahko nastala škoda.“

4 Člen 2(1) Direktive 89/665 določa:

„Države članice zagotovijo, da sprejeti ukrepi v zvezi z revizijskimi postopki, določenimi v členu 1, vključujejo zagotovitev pooblastil:

- (a) se kar najbolj zgodaj in z začasnimi postopki sprejmejo začasni ukrepi, s katerimi naj bi se odpravile domnevne kršitve ali preprečilo nadaljnje škodovanje zadevnim interesom, vključno z ukrepi, s katerimi se začasno prekine ali zagotovi začasna prekinitve postopka oddaje javnih naročil ali izvajanje katere koli odločitve, ki jo sprejme naročnik;
- (b) se razveljavi ali zagotovi razveljavitev protizakonito sprejetih odločitev, vključno z odpravo diskriminatornih tehničnih, ekonomskih ali finančnih specifikacij v razpisu, razpisni dokumentaciji ali v katerih koli drugih dokumentih, ki se nanašajo na postopek oddaje javnega naročila.
- (c) se dodeli nadomestilo za škodo osebam, ki so bile oškodovane zaradi kršitve.

[...]“

5 Člen 2(1) Direktive 92/13 je določal:

„Države članice zagotovijo, da ukrepi sprejeti glede revizijskih postopkov iz člena 1 vključujejo določbe o pooblastilih:

bodisi

- (a) zato, da bi kakor hitro mogoče in po enkratnem postopku sprejeli prehodne ukrepe za odpravo domnevne kršitve ali za preprečitev nadaljnje škode za zadevne interese, vključno z ukrepi za zadržanje ali zagotovitev zadržanja postopka oddaje javnega naročila ali izvajanja katere koli odločitve, ki jo je sprejel naročnik;

in

- (b) zato da bi razveljavili ali zagotovili razveljavitev nezakonito sprejetih odločitev, vključno z odpravo diskriminatornih tehničnih, ekonomskih ali finančnih specifikacij v obvestilu o javnem naročilu, periodičnem informativnem obvestilu, javnem razpisu za kvalifikacijo ponudnikov, povabilu k oddaji ponudbe, pogodbeni dokumentaciji ali v katerem koli drugem dokumentu v zvezi z zadevnim postopkom oddaje javnega naročila;

ali

- (c) zato, da bi kakor hitro mogoče, po možnosti po enkratnem postopku in po potrebi v dokončnem postopku o zadevi, sprejeli ukrepe, ki niso predvideni v točkah (a) in (b), za odpravo vseh ugotovljenih kršitev in za preprečitev škode za zadevne interese; zlasti zato, da bi lahko izdali nalog za plačilo določene vsote, če kršitev ni bila odpravljena ali preprečena.

Države lahko to odločitev sprejmejo bodisi za vse naročnike ali za vrste naročnikov, opredeljene na podlagi objektivnih meril, pri tem pa morajo vsekakor ohraniti učinkovitost opredeljenih ukrepov, s čimer preprečijo povzročanje škode zadevnim interesom;

- (d) ter, v obeh zgornjih primerih, zato da bi osebam, ki jim je bila s kršitvijo povzročena škoda, dodelili nadomestilo škode.

Kadar se nadomestilo škode uveljavlja zato, ker je bila odločitev sprejeta protizakonito, lahko države članice, kadar njihov sistem notranjega prava to zahteva in predvideva organe, ki imajo v ta namen potrebna pooblastila, predvidijo, da je treba sporno odločitev najprej razveljaviti ali jo razglasiti za nezakonito.“

Madžarsko pravo

- 6 Člen 260 polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (zakon št. III iz leta 1952 o zakoniku o civilnem postopku, v nadaljevanju: zakonik o civilnem postopku) določa:

„1. Predlog za obnovo postopka je mogoče vložiti zoper pravnomočno sodbo, če:

- (a) stranka predloži kakršno koli dejstvo ali dokaz oziroma kakršno koli pravnomočno sodno ali upravno odločbo, ki je sodišče v prejšnjem postopku ni upoštevalo ter bi bila, če bi se prvotno upoštevala, v korist stranke;

[...]

2. Katera koli stranka lahko vložijo predlog za obnovo postopka v skladu z odstavkom 1(a) zgoraj, vendar le, če v njem navedenega dejstva, dokaza ali odločbe ni mogla predložiti v prejšnjem postopku, in sicer ne po svoji krivdi.“

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

- 7 Észak-Dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (direktorat za varstvo okolja in vodna vprašanja Severnega Podonavja, Madžarska, v nadaljevanju: naročnik) je 25. julija 2006 v *Uradnem listu Evropske unije*, serija S, številka 139-149235, objavil razpis za javno naročilo gradenj v zvezi z razvojem prevoznih infrastruktur v intermodalnem središču nacionalnega komercialnega pristanišča Győr-Gönyü (Madžarska), in sicer v skladu s hitrim postopkom iz poglavja IV közbeszerzésekről szóló 2003. évi CXXIX. törvény (zakon št. CXXIX iz leta 2003 o javnih naročilih).
- 8 V točki III.2.2 razpisa, ki se je nanašala na ekonomsko in finančno sposobnost, je bilo določeno, da „kandidat ali podizvajalec [...], katerega bilanca stanja je bila negativna več kot eno od zadnjih treh finančnih let, ne izpolnjuje pogojev glede sposobnosti“.
- 9 Iz predložitvene odločbe je razvidno, da ker družba Hochtief Solutions tega merila ni izpolnjevala, je pred Közbeszerzési Döntőbizottság (revizijska komisija za javna naročila, Madžarska) (v nadaljevanju: revizijska komisija) izpodbijala njegovo zakonitost, pri čemer je trdila, prvič, da je diskriminatorno in, drugič, neprimerno, da bi samo po sebi izkazovalo finančni položaj ponudnika.
- 10 Revizijska komisija je pritožbi družbe Hochtief Solutions delno ugodila in naročniku naložila globo v višini 8.000.000 madžarskih forintov (HUF) (približno 24.500 EUR), vendar pri tem ni ugotovila, da je navedeno merilo nezakonito.
- 11 Družba Hochtief Solutions je 2. oktobra 2006 zoper odločbo revizijske komisije vložila tožbo pri Fővárosi Bíróság (sodišče v Budimpešti, Madžarska), ki je menilo, da je bilanca stanja primerno merilo za zagotovitev informacij o finančni sposobnosti kandidatov, in je tožbo zato zavrnilo.
- 12 Družba Hochtief Solutions se je 4. junija 2010 je zoper to prvostopenjsko sodbo pritožila pri Fővárosi Ítéltábla (regionalno pritožbeno sodišče v Budimpešti – glavno mesto, Madžarska), ki je prekinilo postopek in pri Sodišču vložilo predlog za sprejetje predhodne odločbe.

- 13 Sodišče je s sodbo z dne 18. oktobra 2012, *Édukóvízig in Hochtief Construction* (C-218/11, EU:C:2012:643), med drugim presodilo, da je treba člen 44(2) in člen 47(1)(b) Direktive 2004/18 razlagati tako, da lahko naročnik zahteva minimalno stopnjo ekonomske in finančne sposobnosti s predložitvijo ene ali več postavk iz bilance stanja, če objektivno izkazujejo to sposobnost gospodarskega subjekta in če je ta stopnja prilagojena velikosti zadevnega naročila, tako da je objektivno kazalnik obstoja ekonomske in finančne osnove, ki zadostuje za uspešno izvedbo naročila, pri čemer pa ne presega tega, kar je za to razumno potrebno, in pojasnilo, da merila minimalne stopnje ekonomske in finančne sposobnosti načeloma ni treba odpraviti le zato, ker se ta stopnja nanaša na podatek iz bilance stanja, glede katerega lahko obstajajo razlike med zakonodajami različnih držav članic.
- 14 *Fővárosi Törvényszék* (sodišče v Budimpešti – glavno mesto), ki je medtem nasledilo *Fővárosi Ítéltábla* (regionalno pritožbeno sodišče v Budimpešti), je ob upoštevanju te sodbe Sodišča potrdilo prvostopenjsko sodbo in odločilo, da merilo, ki ga je uporabil naročnik za presojo ekonomske in finančne sposobnosti, ni diskriminatorno.
- 15 Družba Hochtief Solutions je 13. septembra 2013 pri Kúria (vrhovno sodišče, Madžarska) zoper sodbo *Fővárosi Törvényszék* (višje sodišče v Budimpešti) vložila kasacijsko pritožbo, v kateri je trdila, da si iz rezultata glede na bilanco stanja kandidatov naročnik ni mogel ustvariti resnične in objektivne predstave o ekonomskem in finančnem položaju ponudnika. Poleg tega je predlagala, naj Kúria (vrhovno sodišče) pri Sodišču ponovno vложи predlog za sprejetje predhodne odločbe.
- 16 Kúria (vrhovno sodišče) pa je s sodbo z dne 19. marca 2014 kasacijsko pritožbo zavrnilo, ker naj se tak očitek ne bi uveljavljal pravočasno, saj družba Hochtief Solutions tega vprašanja ni uveljavljala v svoji prvotni upravni pritožbi pred revizijsko komisijo, ampak šele v kasnejših pripombah.
- 17 Družba Hochtief Solutions je 25. julija 2014 zoper sodbo Kúria (vrhovno sodišče) vložila ustavno pritožbo pred *Alkotmánybíróság* (ustavno sodišče, Madžarska), s katero je predlagala, naj se ugotovi neustavnost te sodbe in naj se ta sodba odpravi. Ta pritožba je bila s sklepom z dne 9. februarja 2015 zavržena kot nedopustna.
- 18 Medtem je družba Hochtief Solutions 26. novembra 2014 pri *Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság* (upravno in delovno sodišče v Budimpešti – glavno mesto, Madžarska) vložila predlog za obnovo postopka zoper sodbo *Fővárosi Törvényszék* (sodišče v Budimpešti – glavno mesto), navedeno v točki 14 te sodbe.
- 19 Glede na navedbe predložitvenega sodišča je družba Hochtief Solutions v utemeljitev predloga za obnovo postopka navedla, da vprašanje, ali je bil rezultat iz bilance stanja pravilen za izkazovanje ekonomske in finančne sposobnosti ponudnika, kot v sodbi z dne 18. oktobra 2012, *Édukóvízig in Hochtief Construction* (C-218/11, EU:C:2012:643), nazadnje ni bilo predmet nobene presoje. Družba Hochtief Solutions meni, da ta opustitev pomeni „dejstvo“ v smislu člena 260(1)(a) zakonika o civilnem postopku, ki lahko upraviči sprožitev obnove postopka v zvezi s to sodbo *Fővárosi Törvényszék* (sodišče v Budimpešti – glavno mesto). Družba Hochtief Solutions, ki se je med drugim sklicevala na sodbo z dne 13. januarja 2004, *Kühne & Heitz* (C-453/00, EU:C:2004:17, točki 26 in 27), je namreč trdila, da ker sodbe Sodišča ni bilo mogoče upoštevati med glavnim postopkom, saj je bila izdana prepozno, jo je mogoče in potrebno preučiti v okviru obnove postopka.
- 20 Čeprav je družba Hochtief Solutions predlagala *Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság* (upravno in delovno sodišče v Budimpešti – glavno mesto), naj glede vprašanj, ki so se navajala v okviru obnove postopka, pri Sodišču vložijo predlog za sprejetje predhodne odločbe, pa navedeno sodišče temu predlogu ni ugodilo in je predlog za obnovo postopka zavrnilo, ker je menilo, da dejstva in dokazi, ki jih je navedla družba Hochtief Solutions, niso bili novi.

- 21 Zato je družba Hochtief Solutions zoper sklep o zavrnitvi njenega predloga za obnovo postopka vložila pritožbo pri Fővárosi Törvényszék (sodišče v Budimpešti – glavno mesto) in je slednje pozvala, naj, prvič, začne postopek za obnovo postopka in odredi vsebinsko presojo njenega predloga ter, drugič, naj pri Sodišču vložijo predlog za sprejetje predhodne odločbe.
- 22 Fővárosi Törvényszék (sodišče v Budimpešti – glavno mesto) je 18. novembra 2015 izdalo sklep o potrditvi sklepa prvostopenjskega sodišča Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (upravno in delovno sodišče v Budimpešti – glavno mesto).
- 23 Družba Hochtief Solutions je nato pri predložitvenem sodišču, Székesfehérvári Törvényszék (sodišče v Székesfehérváru, Madžarska), vložila odškodninsko tožbo za škodo, ki naj bi ji nastala zaradi ravnanja Fővárosi Törvényszék (višje sodišče v Budimpešti) pri izvajanju njegove sodne pristojnosti. V zvezi s tem trdi, da je lahko pridobila le dejstva in okoliščine, ki jih je navedla pred revizijsko komisijo in v okviru glavnega postopka, vendar pa v skladu s pravom Unije teh dejstev in okoliščin niso mogli presojati niti ta komisija niti sodišča, ki so o zadevi odločala. Tako so madžarski organi, pristojni za izvajanje prava, odvzeli bistvo pravicam, ki jih zagotavljajo upoštevna pravila prava Unije.
- 24 V teh okoliščinah je Székesfehérvári Törvényszék (višje sodišče v Székesfehérváru) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:
- „1. Ali je treba osnovna načela in pravila prava Unije (natančneje člen 4(3) PEU in zahtevo po enotni razlagi prava), kot jih je razložilo Sodišče, zlasti v sodbi [z dne 30. septembra 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513)], razlagati tako, da ugotovitev odgovornosti sodišča države članice, ki odloča o zadevi na zadnji stopnji, zaradi sodbe, ki krši pravo Unije, lahko temelji izključno na nacionalnem pravu ali na merilih, določenih z nacionalnim pravom? Če je odgovor nikalen, ali je treba osnovna načela in določbe prava Unije, zlasti tri merila, ki jih je Sodišče opredelilo za ugotovitev odgovornosti ‚države‘ v sodbi [z dne 30. septembra 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513),] razlagati tako, da je treba izpolnjevanje zahtev za odgovornost države članice za kršitev prava Unije s strani sodišč navedene države presojati na podlagi nacionalnega prava?
  2. Ali je treba norme in temeljna načela prava Unije (zlasti člen 4(3) PEU in zahtevo po učinkovitem pravnem varstvu), zlasti sodbe Sodišča v zvezi z odgovornostjo države članice, med drugim v zadevah [z dne 19. novembra 1991, Francovich in drugi, (C-6/90 in C-9/90, EU:C:1991:428), z dne 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur in Factortame (C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79), in z dne 30. septembra 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513),] razlagati tako, da pravnomočnost sodb, s katerimi se krši pravo Unije in ki so jih izdala sodišča države članice, ki odločajo na zadnji stopnji, izključuje, da bi se ugotovila odgovornost države članice za škodo?
  3. Ali sta revizijski postopek oddaje javnih naročil v zvezi z javnimi naročili, katerih vrednost presega pragove, [določene s pravom Unije], in sodni nadzor nad upravno odločbo, sprejeto v navedenem postopku, glede na Direktivo [89/665] in Direktivo [92/13] v smislu prava Unije upoštevna? Če je odgovor pritrdilen, ali sta pravo Unije in sodna praksa Sodišča[, med drugim sodbi z dne 13. januarja 2004, Kühne & Heitz (C-453/00, EU:C:2004:17), in z dne 16. marca 2006, Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178), ter zlasti sodba z dne 10. julija 2014, Impresa Pizzarotti (C-213/13, EU:C:2014:2067),] upoštevna v zvezi z nujnostjo, da se dopusti obnova postopka kot izredno pravno sredstvo, ki izhaja iz nacionalnega prava v zvezi s sodnim nadzorom nad upravno odločbo, sprejeto v zadevnem revizijskem postopku na področju javnih naročil?
  4. Ali je treba direktivi o revizijskih postopkih oddaje javnih naročil (in sicer [Direktivo 89/665] in Direktivo [92/13]) razlagati tako, da ne nasprotujeta nacionalni zakonodaji, v skladu s katero nacionalnim sodiščem, ki odločajo v sporu o glavni stvari, ni treba upoštevati dejstva, ki ga je treba preučiti v skladu s sodbo Sodišča – izdano v postopku predhodnega odločanja v okviru

revizijskega postopka oddaje javnih naročil – pri čemer gre za dejstvo, ki ga ne upoštevajo niti nacionalna sodišča, ki odločajo v postopku na podlagi predloga za obnovo postopka, ki je bil vložen zoper odločbo, izdano v sporu o glavni stvari?

5. Ali je treba [Direktivo 89/665], zlasti njen člen 1(1) in (3), in [Direktivo 92/13], zlasti njena člena 1 in 2 – še posebej glede na [sodbe z dne 13. januarja 2004, Kühne & Heitz (C-453/00, EU:C:2004:17), z dne 16. marca 2006, Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178), z dne 12. februarja 2008, Kempfer (C-2/06, EU:C:2008:78), z dne 4. junija 2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350), in z dne 10. julija 2014, Impresa Pizzarotti (C-213/13, EU:C:2014:2067)] – razlagati tako, da je v skladu z navedenima direktivama in z zahtevo po učinkovitem pravnem varstvu ter načeloma enakovrednosti in učinkovitosti nacionalna zakonodaja oziroma uporaba te zakonodaje, v skladu s katero sodišče, ki obravnava zadevo – čeprav se s sodbo Sodišča, ki je izdana v postopku predhodnega odločanja, preden se izda sodba v postopku na drugi stopnji, poda upoštevna razlaga predpisov prava Unije – to zadevo zavrže, ker je bila vložena prepozno, nato pa sodišče, ki odloča o obnovi postopka, šteje obnovo postopka za nedopustno?
6. Če je treba na podlagi nacionalnega prava dopustiti obnovo postopka zaradi vzpostavitve ustavnosti na podlagi nove odločbe ustavnega sodišča, ali ne bi bilo treba dopustiti obnove postopka v skladu z načelom enakovrednosti in načelom, določenim v [sodbi z dne 26. januarja 2010, Transportes Urbanos y Servicios Generales (C-118/08, EU:C:2010:39)], če ni bilo mogoče upoštevati sodbe Sodišča v postopku v glavni stvari zaradi določb nacionalnega prava o procesnih rokih?
7. Ali je treba [Direktivo 89/665], zlasti njen člen 1(1) in (3), in [Direktivo 92/13], zlasti njena člena 1 in 2, glede na [sodbo z dne 12. februarja 2008, Kempfer (C-2/06, EU:C:2008:78),] v skladu s katero se posameznik ni dolžan posebej sklicevati na sodno prakso Sodišča, razlagati tako, da se lahko revizijski postopki oddaje javnih naročil, urejeni v navedenih direktivah, začnejo samo na podlagi zahtevka za revizijo, ki vsebuje jasen opis navedene kršitve na področju javnega naročanja in v katerem se poleg tega natančno navede kršena določba o javnem naročanju – konkretna člen in odstavek – drugače povedano, da se smejo v revizijskem postopku oddaje javnih naročil preučiti samo kršitve, ki jih je pritožnik navedel s sklicem na kršeno določbo s področja javnih naročil – konkretna člen in odstavek – medtem ko v katerem koli drugem upravnem ali civilnem postopku zadostuje, da posameznik navede dejstva in dokaze, ki jih podpirajo, pristojni organ ali sodišče pa odloči o pravnem sredstvu v skladu z njegovo vsebino?
8. Ali je treba zahtevo po dovolj resni kršitvi, določeno v sodbah [z dne 30. septembra 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513), in z dne 13. junija 2006, Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, EU:C:2006:391)], razlagati tako, da ne gre za tako kršitev, če sodišče, ki odloča na zadnji stopnji in ki očitno odloči v nasprotju z ustaljeno in zelo podrobno navedeno sodno prakso [Sodišča] – ki se celo opira na različna pravna mnenja – zavrne predlog posameznika za vložitev predloga za sprejetje predhodne odločbe v zvezi s tem, pri čemer se nesmiselno opira na to, da zakonodaja Unije – v tem primeru predvsem [direktivi 89/665 in 92/13] – ne vsebuje določb, ki bi urejale obnovo postopka, čeprav je bila za to tudi zelo podrobno navedena upoštevna sodna praksa Sodišča Evropske unije, vključno s [sodbo z dne 10. julija 2014, Impresa Pizzarotti (C-213/13, EU:C:2014:2067)], v kateri je bilo odločeno ravno to, da je obnova postopka v zvezi s postopkom oddaje javnega naročila nujna? Ob upoštevanju [sodbe z dne 6. oktobra 1982, Cilfit in drugi (283/81, EU:C:1982:335)], kako podrobno mora nacionalno sodišče utemeljiti to, da ne dopusti obnove postopka, s čimer se oddalji od pravne razlage, ki jo je podalo Sodišče?
9. Ali je treba načeli učinkovitega pravnega varstva in enakovrednosti iz člena 19 in člena 4(3) PEU, svobodo ustanavljanja in opravljanja storitev, določeni v členu 49 PDEU, Direktivo [93/37] ter direktive [89/665], [92/13] in [2007/66] razlagati tako, da [ne nasprotujejo] temu, da pristojni organi in sodišča z očitnim neupoštevanjem prava Unije, ki se uporabi, po vrsti zavračajo pravna sredstva, ki jih je vložila tožeča stranka, ker ji je bilo onemogočeno sodelovanje v postopku

oddaje javnega naročila, drugače povedano, pravna sredstva, za katera je treba po potrebi pripraviti številne dokumente, pri čemer je bilo vloženo veliko časa in denarja, oziroma sodelovati na obravnavah, in temu, da upoštevna zakonodaja tožeči stranki preprečuje, da bi od sodišča zahtevala odškodnino za škodo, ki jo je utrpela zaradi nezakonitih ukrepov, čeprav je gotovo, da teoretično obstaja možnost ugotovitve odgovornosti za škodo, povzročeno z izvajanjem sodnih funkcij?

10. Ali je treba načela, določena v sodbah [z dne 9. novembra 1983, San Giorgio (199/82, EU:C:1983:318), z dne 30. septembra 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513), in z dne 13. junija 2006, Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, EU:C:2006:391),] razlagati tako, da ni mogoče zahtevati odškodnine za škodo, ki je nastala zaradi dejstva, da sodišče države članice, ki odloča na zadnji stopnji, v nasprotju z ustaljeno sodno prakso Sodišča ni dopustilo obnove postopka, ki jo je pravočasno zahteval posameznik in v okviru katere bi lahko zahteval odškodnino za povzročene stroške?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Uvodne ugotovitve

- 25 Kot je razvidno iz predložitvene odločbe, se zadeva v glavni stvari nanaša na odškodnino za škodo, ki naj bi družbi Hochtief Solutions nastala zaradi sklepa, navedenega v točki 22 te sodbe, s katerim je Fővárosi Törvényszék (sodišče v Budimpešti – glavno mesto), ki je odločalo na zadnji stopnji, potrdilo sklep Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (upravno in delovno sodišče v Budimpešti – glavno mesto), naveden v točki 20 te sodbe, s katerim je to sodišče, prvič, zavrnilo, da se pri Sodišču vложи predlog za sprejetje predhodne odločbe, in drugič, zavrnilo predlog za obnovo postopka, ki ga je vložila družba Hochtief Solutions zoper sodbo Fővárosi Törvényszék (sodišče v Budimpešti – glavno mesto), navedeno v točki 14 te sodbe.
- 26 Iz tega sledi, da se zadeva v glavni stvari nanaša na vprašanje, ali je Fővárosi Törvényszék (sodišče v Budimpešti – glavno mesto) s svojim ravnanjem kršilo pravo Unije, ki je lahko podlaga za obveznost plačila odškodnine za škodo, ki naj bi družbi Hochtief Solutions nastala zaradi te kršitve.
- 27 V tem okviru gre predvsem za to, da predložitveno sodišče izve, ali je treba pravo Unije razlagati tako, da mora v okoliščinah, kakršne so te v postopku v glavni stvari, nacionalno sodišče, ki odloča o obnovi postopka sodne odločbe, ki je postala pravnomočna po sodbi, ki jo je izdalo Sodišče na podlagi člena 267 PDEU v okviru postopka, v katerem je bila izdana ta sodna odločba, ugoditi temu predlogu za obnovo postopka.
- 28 Vprašanja za predhodno odločanje je treba torej preučiti glede na tako opisane okoliščine v sporu o glavni stvari.

Dopustnost sedmega in devetega vprašanja

- 29 Predložitveno sodišče s sedmim vprašanjem Sodišče v bistvu sprašuje, ali so nacionalne postopkovne določbe glede obvezne vsebine zahtevka za revizijo na področju javnih naročil v skladu s pravom Unije, medtem ko z devetim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je sistematična zavrnitev – ob neupoštevanju prava Unije – zahtevka za revizijo, ki ga je vložil ponudnik, ki ni bil izbran v postopku oddaje javnega naročila, kot je storila družba Hochtief Solutions, v skladu s pravom Unije.
- 30 V zvezi s tem je treba opozoriti, da je v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča postopek iz člena 267 PDEU instrument za sodelovanje med Sodiščem in nacionalnimi sodišči. Iz tega izhaja, da so izključno nacionalna sodišča, ki odločajo o sporu in morajo prevzeti odgovornost za izdano sodno odločbo, tista,

ki glede na posebnosti zadeve presodijo o potrebi po sprejetju predhodne odločbe, da bi lahko izdala svojo sodbo, in o upoštevnosti vprašanj, ki jih postavijo Sodišču. Zato je Sodišče, če se vprašanja, ki jih postavijo nacionalna sodišča, nanašajo na razlago določbe prava Unije, načeloma zavezano, da o tem odloči (sodba z dne 28. marca 2019, Verlezza in drugi, od C-487/17 do C-489/17, EU:C:2019:270, točki 27 in 28 ter navedena sodna praksa).

- 31 Vendar je sprejetje predhodne odločbe o vprašanju, ki ga postavi nacionalno sodišče, mogoče zavrniti, kadar je očitno, da zahtevana razlaga prava Unije nima nikakršne zveze z dejanskim stanjem ali predmetom spora o glavni stvari ali kadar gre za hipotetičen problem (sodba z dne 28. marca 2019, Verlezza in drugi, od C-487/17 do C-489/17, EU:C:2019:270, točka 29 in navedena sodna praksa).
- 32 Pri sedmem in devetem vprašanju pa gre prav za tak primer. Očitno je, da ti vprašanji nimata nikakršne zveze s predmetom zadeve v glavni stvari, kakor je bil opisan v točki 26 te sodbe, in zato predstavljata le hipotetičen problem.
- 33 Iz tega sledi, da sta sedmo in deveto vprašanje nedopustni.

Prvo, drugo, osmo in deseto vprašanje

- 34 Predložitveno vprašanje želi s temi vprašanji, ki jih je treba preučiti skupaj, prejeti navodila zlasti glede načel, ki jih je navedlo Sodišče glede odgovornosti države članice za škodo, ki je posameznikom nastala zaradi tega, ker je nacionalno sodišče, ki je odločalo na zadnji stopnji, kršilo pravo Unije. Predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali je treba navedena načela razlagati tako, prvič, da je treba odgovornost zadevne države članice presojeti na podlagi nacionalnega prava, drugič, da načelo pravnomočnosti izključuje, da se lahko ugotovi odgovornost te države članice, tretjič, da gre za dovolj resno kršitev prava Unije, če sodišče, ki odloča na zadnji stopnji, Sodišču ne predloži vprašanja glede razlage prava Unije, ki mu je bilo zastavljeno, in četrtič, da ta načela nasprotujejo pravilu nacionalnega prava, ki iz škode, ki je lahko predmet odškodnine, izključuje stroške, ki so eni stranki nastali zaradi sporne sodne odločbe.
- 35 Na prvem mestu je treba opozoriti, da je Sodišče glede pogojev za uveljavljanje odgovornosti države članice za škodo, ki je nastala posameznikom zaradi kršitev prava Unije, ki jih je storila ta država članica, že večkrat razsodilo, da imajo oškodovanci pravico do odškodnine, če so izpolnjeni trije pogoji, in sicer da je namen kršenega pravila prava Unije priznavanje pravic posameznikom, da je kršitev tega pravila dovolj resna ter da obstaja neposredna vzročna zveza med to kršitvijo in škodo, povzročeno tem posameznikom (glej v tem smislu sodbe z dne 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur in Factortame, C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79, točka 51; z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 51, in z dne 28. julija 2016, Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, točka 22).
- 36 Spomniti je treba tudi, da za odgovornost države članice za škodo, ki je povzročena z odločbo sodišča, ki odloča na zadnji stopnji, s katero je kršeno pravilo prava Unije, veljajo enaki pogoji (glej v tem smislu sodbo z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 52, in z dne 28. julija 2016, Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, točka 23).
- 37 Poleg tega so ti trije pogoji, navedeni v točki 35 te sodbe, potrebni in zadostni za to, da posamezniki pridobijo pravico do odškodnine, čeprav to ne pomeni, da država ne more odgovarjati pod manj strogimi pogoji na podlagi nacionalnega prava (glej v tem smislu med drugim sodbi z dne 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur in Factortame, C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79, točka 66, in z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 57).
- 38 Iz tega izhaja, da pravo Unije ne nasprotuje nacionalnemu pravilu, ki za ugotovitev odgovornosti države članice zaradi škode, ki je nastala posameznikom s kršitvijo prava Unije, ki se ji očita, določa manj stroge pogoje od tistih, določenih s sodno prakso Sodišča, navedeno v točki 35 te sodbe.

- 39 Na drugem mestu, kot je razvidno iz sodne prakse Sodišča, načelo pravnomočnosti ne nasprotuje priznavanju načela odgovornosti države članice zaradi odločbe nacionalnega sodišča, ki odloča na zadnji stopnji, s katero se krši pravilo prava Unije. Namreč, predvsem zaradi okoliščine, da tega, da so bile s tako odločbo kršene pravice, podeljene na podlagi prava Unije, običajno ni več mogoče izpodbijati, posamezniki ne smejo biti prikrajšani za možnost uveljavljanja odgovornosti države za to, da bi tako dosegli pravno varstvo svojih pravic (glej v tem smislu sodbi z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 34, in z dne 24. oktobra 2018, XC in drugi, C-234/17, EU:C:2018:853, točka 58 in navedena sodna praksa).
- 40 Na tretjem mestu, iz ustaljene sodne prakse Sodišča izhaja, da morajo pogoje, navedene v točki 35 te sodbe, ki omogočajo vzpostavitev odgovornosti države članice za škodo, ki je bila posameznikom povzročena s kršitvami prava Unije, načeloma ugotoviti nacionalna sodišča v skladu z usmeritvami, ki jih je določilo Sodišče za to ugotavljanje izpolnitve pogojev (glej v tem smislu sodbi z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 100, in z dne 4. oktobra 2018, Kantarev, C-571/16, EU:C:2018:807, točka 95).
- 41 V zvezi s tem je treba zlasti glede drugega od teh pogojev spomniti, da bi se v skladu s sodno prakso Sodišča odgovornost države članice za škodo, ki je nastala z odločbo nacionalnega sodišča, ki je odločalo na zadnji stopnji, s katero je bilo kršeno pravilo prava Unije, lahko vzpostavila samo v izjemnem primeru, ko bi nacionalno sodišče, ki odloča na zadnji stopnji, očitno kršilo pravo, ki se uporabi (sodbi z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 53, in z dne 13. junija 2006, Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, EU:C:2006:391, točki 32 in 42).
- 42 Za določitev, ali gre za dovolj resno kršitev prava Unije, mora nacionalno sodišče, ki odloča o odškodninski tožbi, upoštevati vse okoliščine primera, ki ga mora obravnavati. Elementi, ki jih je v zvezi s tem treba upoštevati, so zlasti stopnja jasnosti in natančnosti kršenega pravila, obseg polja proste presoje, ki jo nacionalnim organom daje kršeno pravilo, naklepnost ali nenaklepnost storjene kršitve ali povzročene škode, opravičljivost ali neopravičljivost morebitne napačne uporabe prava, okoliščina, da so ravnanja institucije Evropske unije lahko prispevala k sprejetju ali ohranitvi nacionalnih ukrepov ali praks, ki so v nasprotju s pravom Unije, ter neizpolnitev obveznosti zadevnega nacionalnega sodišča, da na podlagi člena 267, tretji odstavek, PDEU poda predlog za sprejetje predhodne odločbe (glej v tem smislu sodbe z dne 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur in Factortame, C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79, točka 56; z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točki 54 in 55, in z dne 28. julija 2016, Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, točka 25).
- 43 Kršitev prava Unije je vsekakor dovolj resna, kadar je bila storjena z očitnim neupoštevanjem sodne prakse Sodišča s tega področja (sodbe z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 56; z dne 25. novembra 2010, Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, točka 52, in z dne 28. julija 2016, Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, točka 26).
- 44 Glede spora o glavni stvari mora predložitveno sodišče ob upoštevanju vseh elementov, ki opredeljujejo stanje v postopku v glavni stvari, presoditi, ali je Fővárosi Törvényszék (sodišče v Budimpešti – glavno mesto) s sklepom, navedenim v točki 22 te sodbe, dovolj resno kršilo pravo Unije s tem, da očitno ni upoštevalo veljavnega prava Unije, vključno z upošteveno sodno prakso Sodišča, zlasti sodbo z dne 18. oktobra 2012, Édukövízig in Hochtief Construction (C-218/11, EU:C:2012:643).
- 45 Na četrtem mestu, če so pogoji, navedeni v točki 35 te sodbe, izpolnjeni, mora država članica posledice povzročene škode odpraviti v okviru nacionalnega prava, pri čemer pogoji, ki so jih določile nacionalne zakonodaje na področju povrnitve škode, ne smejo biti manj ugodni od pogojev za podobne zahtevke, ki zadevajo zgolj nacionalno pravo (načelo enakovrednosti), niti ne smejo biti oblikovani tako, da v praksi onemogočijo ali preveč otežijo pridobitev odškodnine (načelo učinkovitosti) (glej v tem smislu

sodbi z dne 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur in Factortame, C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79, točka 67; z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 58, in z dne 28. julija 2016, Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, točka 38).

- 46 V zvezi s tem je iz sodne prakse Sodišča razvidno, da mora biti odškodnina za škodo, ki je nastala posameznikom zaradi kršitev prava Unije, enaka nastali škodi, da se zagotovi učinkovito varstvo pravic teh posameznikov (glej v tem smislu sodbi z dne 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur in Factortame, C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79, točka 82, in z dne 25. novembra 2010, Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, točka 92).
- 47 Pravilo nacionalnega prava, na podlagi katerega so v primeru, ko se ugotavlja odgovornost države članice za škodo, ki je nastala zaradi kršitve pravila Unije s sodno odločbo sodišča te države, ki odloča na zadnji stopnji, stroški, ki so stranki nastali zaradi te odločbe, na splošno izključeni iz škode, ki je lahko predmet odškodnine, pa lahko v praksi izjemno oteži ali celo onemogoči odškodnino, ki ustreza škodi, ki je nastala tej stranki.
- 48 Glede na zgoraj navedeno je treba na prvo, drugo, osmo in deseto vprašanje odgovoriti, da odgovornost države članice za škodo, ki je nastala z odločbo nacionalnega sodišča, ki odloča na zadnji stopnji, s katero je bilo kršeno pravno pravilo Unije, urejajo pogoji, ki jih je Sodišče določilo med drugim v točki 51 sodbe z dne 30. septembra 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513), ne da bi bilo pri tem izključeno, da je mogoče odgovornost države na podlagi nacionalnega prava vzpostaviti pod manj omejevalnimi pogoji. Ta odgovornost ni izključena z dejstvom, da je ta odločba postala pravnomočna. V okviru izvajanja te odgovornosti mora nacionalno sodišče, ki odloča o odškodninski tožbi, ob upoštevanju vseh elementov, ki opredeljujejo zadevni položaj, presoditi, ali je nacionalno sodišče, ki odloča na zadnji stopnji, storilo dovolj resno kršitev prava Unije s tem, da je očitno kršilo veljavno pravo Unije, vključno z upošteveno sodno prakso Sodišča. Pravo Unije pa nasprotuje nacionalnemu pravilu, ki v takem primeru iz škode, ki je lahko predmet odškodninskega zahtevka, na splošno izključuje stroške, ki so stranki nastali z nezakonito odločbo nacionalnega sodišča.

Tretje, četrto, peto in šesto vprašanje

- 49 Glede na okoliščine v zadevi v glavni stvari, kot so navedene v točkah 26 in 27 te sodbe, je treba razumeti, da predložitveno sodišče s tretjim, četrtem, petim in šestim vprašanjem Sodišče v bistvu sprašuje, ali je treba pravo Unije – zlasti Direktivo 89/665 in Direktivo 92/13 ter načeli enakovrednosti in učinkovitosti – razlagati tako, da ne nasprotuje ureditvi države članice, ki ne dovoljuje obnove postopka pravnomočne sodne odločbe sodišča te države članice, ki je odločalo o ničnostni tožbi zoper akt naročnika, ne da bi preučilo vprašanje, katerega preučitev je bila določena v predhodni sodbi Sodišča, izdani v okviru predloga za sprejetje predhodne odločbe, ki je bil vložen v postopku v zvezi s to ničnostno tožbo.
- 50 V zvezi s tem je treba spomniti, da člen 1(1) Direktive 89/665 in člen 1(1) Direktive 92/13 državam članicam nalagata obveznost, da sprejmejo ukrepe, potrebne za zagotovitev, da so lahko odločitve, ki so jih sprejeli naročniki v okviru postopkov oddaje javnih naročil, ki spadajo na področje uporabe direktiv 2004/17 in 2004/18, predmet učinkovitih, zlasti pa čim hitrejših revizij, ker je bilo z njimi kršeno pravo Unije na področju javnih naročil oziroma nacionalni predpisi, s katerimi se to pravo izvaja (sodba z dne 15. septembra 2016, Star Storage in drugi, C-439/14 in C-488/14, EU:C:2016:688, točka 39).
- 51 Cilj teh določb, ki so namenjene zaščiti gospodarskih subjektov pred samovoljnim ravnanjem naročnikov, je namreč, da se v vseh državah članicah zagotovi obstoj učinkovitih pravnih sredstev, da se zagotovi učinkovita uporaba pravil Unije o javnih naročilih, zlasti na stopnji, ko bi se kršitve še lahko odpravile (sodba z dne 15. septembra 2016, Star Storage in drugi, C-439/14 in C-488/14, EU:C:2016:688, točka 41 in navedena sodna praksa).

- 52 Vendar niti Direktiva 89/665 niti Direktiva 92/13 ne vsebujeta določb, ki bi posebej urejale pogoje, pod katerimi je mogoče izvrševati ta pravna sredstva. Z njima so določeni le minimalni pogoji, ki morajo biti izpolnjeni v revizijskih postopkih v nacionalnih pravnih redih, da se zagotovi varstvo določb prava Unije na področju javnega naročanja (glej v tem smislu sodbo z dne 15. septembra 2016, *Star Storage* in drugi, C-439/14 in C-488/14, EU:C:2016:688, točka 42).
- 53 V obravnavanem primeru iz dejstev in dokazov, ki jih je predložilo predložitveno sodišče, izhaja, da je v madžarskem procesnem pravu obnova postopka v smislu člena 260 zakonika o civilnem postopku izredno pravno sredstvo, ki dopušča izpodbijanje pravnomočnosti dokončne sodbe, če so pogoji iz te določbe izpolnjeni.
- 54 Treba je opozoriti na pomembnost načela pravnomočnosti tako v pravnem redu Unije kot v nacionalnih pravnih redih. Za zagotovitev stabilnosti prava in pravnih razmerij ter učinkovitega izvajanja sodne oblasti je namreč pomembno, da sodnih odločb, ki so postale pravnomočne po tem, ko so bila izčrpana vsa razpoložljiva pravna sredstva, ali po tem, ko so se iztekli roki zanje, ni več mogoče izpodbijati (sodbi z dne 10. julija 2014, *Impresa Pizzarotti*, C-213/13, EU:C:2014:2067, točka 58, in z dne 6. oktobra 2015, *Târșia*, C-69/14, EU:C:2015:662, točka 28).
- 55 Zato pravo Unije nacionalnega sodišča ne zavezuje, da ne uporabi nacionalnih postopkovnih pravil, v skladu s katerimi postane sodna odločba pravnomočna, čeprav bi bilo tako mogoče odpraviti nacionalni položaj, ki s tem pravom ni združljiv (sodbi z dne 10. julija 2014, *Impresa Pizzarotti*, C-213/13, EU:C:2014:2067, točka 59, in z dne 6. oktobra 2015, *Târșia*, C-69/14, EU:C:2015:662, točka 29).
- 56 Sodišče je namreč odločilo, da pravo Unije ne zahteva, da mora sodni organ zato, da bi upošteval razlago upoštevalne določbe tega prava, ki jo je podalo Sodišče, to odločbo načeloma spremeniti (glej v tem smislu sodbi z dne 10. julija 2014, *Impresa Pizzarotti*, C-213/13, EU:C:2014:2067, točka 60, in z dne 6. oktobra 2015, *Târșia*, C-69/14, EU:C:2015:662, točka 38).
- 57 S sodbo z dne 13. januarja 2004, *Kühne & Heitz* (C-453/00, EU:C:2004:17), na katero se sklicuje predložitveno sodišče, se ta preudarek ne more ovreči.
- 58 Iz te sodbe je namreč razvidno, da načelo lojalnega sodelovanja, določeno v členu 4(3) PEU, upravnemu organu, pri katerem je bil vložen tovrsten predlog, nalaga, da mora zaradi upoštevanja zadevne določbe, kot jo je medtem razlagalo Sodišče, pravnomočno upravno odločbo ponovno preučiti, med drugim kadar je ta organ v skladu z nacionalnim pravom pristojen za ponovno obravnavo te odločbe (sodba z dne 13. januarja 2004, *Kühne & Heitz*, C-453/00, EU:C:2004:17, točka 28).
- 59 Vendar pa ni sporno, da se ta preudarek nanaša le na morebitno ponovno preučitev dokončne odločbe upravnega organa, ne pa na, kot v obravnavanem primeru, dokončno odločbo sodišča.
- 60 V zvezi s tem je iz sodne prakse Sodišča razvidno, da mora – če nacionalna postopkovna pravila, ki se uporabijo, vsebujejo možnost, da nacionalno sodišče pod nekaterimi pogoji spremeni pravnomočno odločbo, da bi položaj, ki izhaja iz te odločbe, postal združljiv z nacionalnim pravom – ta možnost v skladu z zahtevama po enakovrednosti in učinkovitosti prevladati, če so izpolnjeni ti pogoji, da bi bil zadevni položaj v skladu s pravom Unije (glej v tem smislu sodbo z dne 10. julija 2014, *Impresa Pizzarotti*, C-213/13, EU:C:2014:2067, točka 62).
- 61 V obravnavanem primeru iz navedb predložitvenega sodišča izhaja, da je v skladu s členom 260 zakonika o civilnem postopku obnova postopka dokončne sodbe mogoča, kadar se lahko stranka sklicuje med drugim na dokončno sodno odločbo, ki se med postopkom, ki se je končal s sodbo, glede katere se zahteva obnova postopka, ni upoštevala, in le če ta stranka brez svoje krivde ni mogla uveljavljati obstoja te odločbe med navedenim postopkom.

- 62 Poleg tega iz besedila šestega vprašanja izhaja, da madžarsko pravo omogoča obnovo postopka pravnomočne odločbe, da bi se vzpostavila skladnost z ustavo zaradi nove odločbe Alkotmánybíróság (ustavno sodišče).
- 63 Zato mora predložitveno sodišče preveriti, ali madžarska postopkovna pravila vsebujejo možnost, da se pravnomočna sodba spremeni, da bo položaj po tej sodbi skladen s prejšnjo dokončno sodno odločbo, s katero so bili sodišče, ki je izdalo to sodno odločbo, in stranke v zadevi, v kateri je bila ta sodna odločba izdana, že seznanjeni. Če je tako, bi morala v skladu s sodno prakso Sodišča, navedeno v točki 60 te sodbe, ta možnost v skladu z načeloma enakovrednosti in učinkovitosti v enakih okoliščinah prevladati, da bi se ta položaj uskladi s prejšnjo sodbo Sodišča.
- 64 Ob navedenem je treba vsekakor spomniti, da v skladu z ustaljeno sodno prakso med drugim zaradi okoliščine, da kršitve pravic iz prava Unije z dokončno sodno odločbo običajno ni več mogoče izpodbijati, posamezniki ne smejo biti prikrajšani za možnost uveljavljanja odgovornosti države za to, da bi tako dosegli pravno varstvo svojih pravic (sodbi z dne 6. oktobra 2015, Târşia, C-69/14, EU:C:2015:662, točka 40, in z dne 24. oktobra 2018, XC in drugi, C-234/17, EU:C:2018:853, točka 58).
- 65 Glede na zgoraj navedeno je treba na tretje, četrto, peto in šesto vprašanje odgovoriti, da je treba pravo Unije – zlasti Direktivo 89/665 in Direktivo 92/13 ter načeli enakovrednosti in učinkovitosti – razlagati tako, da ne nasprotuje ureditvi države članice, ki ne dopušča obnove postopka pravnomočne sodne odločbe sodišča te države članice, ki je odločalo o ničnostni tožbi zoper akt naročnika, ne da bi obravnavalo vprašanje, katerega preučitev je bila predvidena v prejšnji sodbi Sodišča, izrečeni v odgovor na predlog za sprejetje predhodne odločbe, vložen v okviru postopka v zvezi s to ničnostno tožbo. Če pa veljavna nacionalna pravila vsebujejo možnost, da nacionalno sodišče spremeni pravnomočno sodno odločbo, da bi se položaj, ki je nastal s to sodno odločbo, uskladi s prejšnjo nacionalno dokončno sodno odločbo, s katero so bili sodišče, ki je navedeno sodno odločbo izdalo, in stranke v zadevi, v kateri je bila ta izdana, že seznanjeni, mora ta možnost v skladu z načeloma enakovrednosti in učinkovitosti v enakih okoliščinah prevladati, da se položaj uskladi s pravom Unije, kakor ga je razlagalo Sodišče s prejšnjo sodbo.

Stroški

- 66 Ker je ta postopek za stranki v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (četrti senat) razsodilo:

- 1. Odgovornost države članice za škodo, ki je nastala z odločbo nacionalnega sodišča, ki odloča na zadnji stopnji, s katero je bilo kršeno pravno pravilo Unije, urejajo pogoji, ki jih je Sodišče določilo med drugim v točki 51 sodbe z dne 30. septembra 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513), ne da bi bilo pri tem izključeno, da je mogoče odgovornost te države na podlagi nacionalnega prava vzpostaviti pod manj omejevalnimi pogoji. Ta odgovornost ni izključena z dejstvom, da je ta odločba postala pravnomočna. V okviru izvajanja te odgovornosti mora nacionalno sodišče, ki odloča o odškodninski tožbi, ob upoštevanju vseh elementov, ki opredeljujejo zadevni položaj, presoditi, ali je nacionalno sodišče, ki odloča na zadnji stopnji, storilo dovolj resno kršitev prava Unije s tem, da je očitno kršilo veljavno pravo Unije, vključno z upoštevanjem sodne prakse Sodišča. Pravo Unije pa nasprotuje nacionalnemu pravilu, ki v takem primeru iz škode, ki je lahko predmet odškodninskega zahtevka, na splošno izključuje stroške, ki so stranki nastali z nezakonito odločbo nacionalnega sodišča.**

2. Pravo Unije – zlasti Direktivo Sveta z dne 21. decembra 1989 o usklajevanju zakonov in drugih predpisov o uporabi revizijskih postopkov oddaje javnih naročil za preskrbo in javnih naročil za gradnje (89/665/EGS), kakor je bila spremenjena z Direktivo 2007/66/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. decembra 2007, in Direktivo Sveta 92/13/EGS z dne 25. februarja 1992 o uskladitvi zakonov in drugih predpisov o uporabi pravil Skupnosti za oddajo javnih naročil podjetij na vodnem, energetske, transportnem in telekomunikacijskem področju, kakor je bila spremenjena z Direktivo 2007/66, ter načeli enakovrednosti in učinkovitosti – je treba razlagati tako, da ne nasprotuje ureditvi države članice, ki ne dopušča obnove postopka pravnomočne sodne odločbe sodišča navedene države članice, ki je odločalo o ničnostni tožbi zoper akt naročnika, ne da bi obravnavalo vprašanje, katerega preučitev je bila predvidena v prejšnji sodbi Sodišča, izrečeni v odgovor na predlog za sprejetje predhodne odločbe, vložen v okviru postopka v zvezi s to ničnostno tožbo. Če pa veljavna nacionalna pravila vsebujejo možnost, da nacionalno sodišče pravnomočno sodno odločbo spremeni, da bi se položaj, ki je nastal s to sodno odločbo, uskladi s prejšnjo nacionalno dokončno sodno odločbo, s katero so bili sodišče, ki je navedeno sodno odločbo izdalo, in stranke v zadevi, v kateri je bila ta izdana, že seznanjeni, mora ta možnost v skladu z načeloma enakovrednosti in učinkovitosti v enakih okoliščinah prevladati, da se položaj uskladi s pravom Unije, kakor ga je razlagalo Sodišče s prejšnjo sodbo.

Podpisi